

Toespraak Marion Bloem | 1996



Nationale Herdenking
15 augustus 1945

'Vertel me nou alles eens, pa.'

'Ja, daarom ben ik hier. Ik heb alles voor je opgeschreven. Alleen sommige dingen ben ik vergeten.'

'Vertel gewoon alles even, en begin bij het begin.'

Ik zet de koffie op tafel, naast een stapeltje papieren die hij uit zijn binnenzak heeft gehaald.

'Jullie waren krijgsgevangenen omdat jullie bij het Knil zaten. En toen werden jullie op de boot gezet. Hoe ging dat?'

'Eerst moeten wij in de rij van de Jap. Wij staan in twee gelederen, in de brandende zon, met ons blote bovenlijf. We weten niet wat ze met ons van plan zijn. Ik denk medische controle voor dysenterie of zo, misschien. Zodra de Japanse arts eraan komt moeten we onze broek laten zakken en voorover buigen, zodat hij er makkelijk met zijn bamboelepels bij kan. Hij wroet er een beetje mee in je anus, en dan zegt hij tot welke gezondheidsgroep je hoort. Ik weet alleen, ik hoor bij a of b, dat zijn de sterken, en dan heb je nog c, de zwakken, en x, de allerzwaksten. Er wordt ons verder niets vermeld, maar later horen wij dat deze keuring is om te kijken welke mensen geschikt zijn voor transport, omdat er arbeidskrachten nodig zijn. Ik sta daar, en mijn vriend, Trompet, is er ook bij. Dat weet ik pas later, als we moeten lopen, maar mijn ooms zijn ook uitgekozen en nog meer vrienden die ik ken, mijn zwager, oom Bert toch, ja toen was hij nog niet getrouwd met mijn zusje Nonnie, hij is er ook bij. We staan op de appelplaats, 15 september 1944, met onze barang over de schouder, het is nog vroeg, zo vijf uur in de ochtend ongeveer, en wij moeten lopen richting Kramat en station Senen. In die groep zijn veel ouderen, ouder dan mijn twee ooms, in het totaal zijn er zo'n zestienhonderd man, en we moeten in marstempo van de Jap. Sommigen laten hun barang gewoon achter op straat om dat het te zwaar wordt. Op het station aangekomen zien we een geblindeerde trein en daar worden wij als varkens ingestopt, en alles wordt afgesloten zodat we niet kunnen ontsnappen. Door de spleten in de wagon gluur ik naar buiten, wij allemaal proberen te gluren, want je wil iets te weten komen, en we zien dat we richting Priok gaan, de haven van Batavia, tegenwoordig Jakarta.

Nog steeds denk je, misschien, wie weet toch, brengt het verbetering. Dat hoop je altijd in zo'n situatie.

Het was nog steeds donker toen we in Priok aankwamen. Ik heb dorst, ik voel vocht langs mijn lippen als ik de warme pisang, ubi goreng van de koffieverkopers zie, maar wij kunnen er geen van allen aankomen. Daar moeten wij zo blijven staan, een uur of twee, en het is al zo warm, het asfalt begint te smelten, en mijn mond en mijn keel, zo droog.'



'Uw koffie wordt koud, pa.'

'Ja straks.' Hij pakt de blaadjes van de tafel en reikt ze mij aan.

'Hier, ik heb het vannacht allemaal voor je opgeschreven. Ik ben alleen maar een paar dingetjes vergeten, en die wil ik je vertellen. Maar ik kan vanavond ook wel alles er nog bij schrijven, als je wilt.'

'Nee, vertel maar liever alles.'

'Er kwamen ook gevangenen van Kampong Makassar, een kamp in de buurt van Depok. En de geruchten waren dat er meer dan vierduizend romoesha's waren, van die geronselde Indonesiërs, die als dwangarbeiders gebruikt worden. Ik hoorde pas later dat zij gelokt zijn. Sukarno's regering heeft hun een stukje land beloofd, dat zij mogen bewerken. Maar dat zijn valse voorwendsels. Zij weten niet wat hun te wachten staat. Toen heb ik nog geen medelijden met hen, natuurlijk. Want op zo'n moment denk je nog niet aan anderen. En wij weten van niets. Zij worden met zijn allen in de voorruimen van het schip gepropt door de Jap. De ruimen worden helemaal volgegooid met deze Indonesiërs, en hun behoefte moeten zij doen in de buitenboordtoiletten, die moeilijk voor hen te bereiken zijn. Dus als je diarree hebt, wat moet je doen?'

Pas al de Jap al het oorlogsmaterieel heeft opgeborgen mogen wij, de krijgsgevangenen, de Junyo Maru in, zo heet dat schip toch.

Wij komen in de voorste ruimen en de rest ergens op het dek, waar door de Jap enkele bamboeslaapplaatsen zijn gemaakt. Opeens hoor ik geschreeuw van een Jap. Hij maakt kabaal omdat een krijgsgevangene, een Indische jongen geloof ik, maar ik weet het niet zeker, in het water gesprongen is om te ontsnappen. De wacht schiet op hem, maar ze raken hem niet. Hij heeft al enige meters gezwommen, maar ze gooien een sloep uit en halen hem op. Hij krijgt een behoorlijk pak slaag en ze sluiten hem op in het cachot. Daar is hij nooit meer uitgekomen, vermoed ik, een zeemansdood...'

Hij duwt zijn koffiekopje van zich af.

Opnieuw vliegen er enkele straaljagers over.

'Ik dacht dat die Amerikanen weg waren,' zeg ik geërgerd.

'Misschien dat ze hier een tussenlanding maken op weg naar Koeweit.'

'Drink nou.'

'O ja.' Maar hij drinkt niet. 'Wij letten op, natuurlijk, waar gaat de reis naar toe? Wij worden geëscorteerd door twee vliegtuigen, boten en een fregat. In noordelijke richting varen wij. Ter hoogte van Palembang verdwijnen de vliegtuigen en wij varen richting Padang, vermoeden wij.'

Op 17 september worden wij getrakteerd op een zware regenbui, dus moeten we allemaal een droog plekje in de ruimen zien te vinden, maar er is niet genoeg plek natuurlijk. En op de achttiende begint het gedonder.



Later, pas veel later, eigenlijk pas als ik allang hier in Holland zit, hoor ik de ware toedracht, namelijk dat een Britse officier van een onderzeeër de opdracht heeft gegeven om de Junyo Maru tot zinken te brengen.

Trompet en ik waren samen, boven op het dek, maar ik ga even een praatje maken met mijn oom Harry, die zit daar met mijn andere oom en ze zeggen: "Blijf toch hier Lex, blijf maar liever hier bij ons." Maar ik zeg nee, ik ga weer naar mijn vriend. En ik ben maar net bij Trompet, mijn vriend, hij is van mijn leeftijd, ook 23, of nog 22 misschien, ik kan goed met hem opschieten....

'Hoe heette hij?'

'Trompet.'

'Ja, maar was dat zijn voornaam?'

'Zijn achternaam natuurlijk.'

'Wat was zijn voornaam?'

'Ik noem hem altijd Trompet. Zo noemen wij hem allemaal.'

Nou, die eerste torpedo treft de machinekamer. Wij, op het dek, schrikken. De Knil-officier gaat op de commandopost staan om ons gerust te stellen: "Er is niks gebeurd, er is alleen een machine kapotgesprongen." Maar wij geloven hem heus niet. Iedereen gaat naar de reling om te kijken, en bij de tweede torpedo, een minuut of drie, vier daarna, gooien ze alles overboord wat maar drijven kan, kisten, kratten, alles. Op dat moment beginnen die Hollandse en Indische jongens het Wilhelmus te zingen, en de Molukkers zingen een Moluks liedje. Misschien om zichzelf moed in te praten of zo. Mijn vriend Trompet, een jongen van Padang is hij, misschien toch wel een beetje jonger dan ik, denk ik, ik schat zoals Kaja nu, ongeveer, 21 misschien ja, en hij is ook zo gebouwd als jouw zoon, een beetje heldhaftig, hij durft te handelen, hij loopt naar het bovenste dek en zegt tegen mij: "Ik ga naar die sloep, ga mee." Maar ik ga niet, ik kijk wel naar hem, en ik zie hoe hij erop af gaat. Maar aangekomen bij de sloep wordt hij door de Jap neergeslagen, en hij valt voorover in zee, ook een zeemansdood.'

Opeens staat hij op, en zegt: 'Ik ga weer, verder heb ik toch alles opgeschreven. Mama zit al lang thuis alleen met oma. Ik moet haar helpen als de oude vrouw naar de wc moet of zo.' Hij loopt naar de kapstok en pakt zijn jas.

'Vertel nou verder. '

'Verder?'

'Ja, toen u zag dat Trompet gedood was, wat deed u toen?'

Hij laat zijn jas hangen en laat zich door mij meetrokken naar de keukentafel, waar ik hem terug op de stoel duw. 'En toen? Trompet was dood, en wat deed u?'

'Nou, ik ga naar de reling en ik kijk naar de bruisende golven en ik denk, wat moet ik doen, ik kan niet zwemmen, maar ik kan ook niet naar de Jap toe gaan en meegaan in een sloep want dan word ik ook gedood. Ik kan ook niet op het schip blijven, want dan word ik meegezogen de diepte in.'

En van overal vandaan hoor ik in al die verschillende talen om hulp roepen.'

Hij staart en zwijgt. Dan vervolgt hij: 'Op dat moment hoor ik een stem, niet gewoon als de andere stemmen, maar zo'n stem als uit een andere wereld, en die zegt: "Lex, spring erin, je wordt gered. "Ik aarzel niet meer en laat mijzelf glijden langs het buitenboordtoilet in het water."



Fragment uit *De stem van mijn vader*.